

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
УНІВЕРСИТЕТ МИТНОЇ СПРАВИ ТА ФІНАНСІВ**

Навчально-науковий інститут права та міжнародно-правових відносин

Кафедра історії та теорії держави права

Кваліфікаційна робота бакалавра

ГІБРИДНА ВІЙНА РОСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ 2014 – 2025 РР.

Виконала: студентка навчальної групи ІСТ21-1
спеціальність 032 «Історія та археологія»

Плакида А. М.

Керівник д. іст. наук, доцент Морозов О. В.

Рецензент д. іст. наук, професор кафедри
міжнародних відносин Маргулов А. Х.

Університет митної справи та фінансів

Дніпро – 2025

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ІСТОРІОГРАФІЯ ТА МЕТЕДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ.....	8
РОЗДІЛ 2. ПЕРІОДИЗАЦІЯ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ.....	30
РОЗДІЛ 3.ОСОБЛИВОСТІ ТА СТРАТЕГІЇ ВІЙНИ РОСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ.....	39
ВИСНОВКИ	46
СПИСОК ВИКОРАСТИНИХ ДЖЕРЕЛ.....	51

АНОТАЦІЯ

У даному дослідженні розглянуто феномен гібридної війни, що застосовується проти України. Метою дослідження є гібридна війна як форма міжнародного збройного конфлікту у сучасному геополітичному середовищі.. Дослідження виділяє ключові елементи гібридної війни, такі як кібератаки, інформаційні операції, економічний тиск та підривна діяльність.

Основні питання дослідження: всебічне дослідження гібридної війни росії проти України у 2014–2025 роках як форми багаторівневої агресії?

Що поєднує військові, інформаційні, економічні, кібернетичні та політико-правові засоби? Які види гібридних засобів використовуються проти України? Як вони впливають на українське суспільство?

Висновок: Дослідження виявляє, що гібридна війна становить серйозну загрозу для стабільності та суверенітету України. Для успішної протидії необхідно посилення кібербезпеки, розвиток стійкості до інформаційних впливів, підтримка економічної стійкості та зміцнення громадянського суспільства. Результати дослідження можуть бути використані для розробки ефективних стратегій на національному та міжнародному рівнях, спрямованих на подолання гібридної агресії та захист України.

Ключові слова: гібридна війна, кібератаки, інформаційні операції, економічний тиск, підривна діяльність, стратегії протидії, Україна.

ANNOTATION

This study examines the phenomenon of hybrid warfare used against Ukraine. The purpose of the study is to define hybrid warfare as a form of international armed conflict in the current geopolitical environment. The study highlights the key elements of hybrid warfare, such as cyberattacks, information operations, economic pressure and subversion.

The main research questions are: a comprehensive study of Russia's hybrid war against Ukraine in 2014-2025 as a form of multi-level aggression?

What combines military, information, economic, cyber, political and legal means What types of hybrid means are used against Ukraine? How do they affect Ukrainian society?

Conclusion: The study shows that hybrid warfare poses a serious threat to Ukraine's stability and sovereignty. Successful counteraction requires strengthening cybersecurity, developing resilience to information influences, supporting economic resilience, and strengthening civil society. The results of the study can be used to develop effective strategies at the national and international levels aimed at overcoming hybrid aggression and protecting Ukraine.

Keywords: hybrid warfare, cyberattacks, information operations, economic pressure, subversion, counteraction strategies, Ukraine.

ВСТУП

Повномасштабна війна в Україні, яка почалася після нападу росії, 24 лютого 2022 року, шокувала не тільки українське суспільство, а й всю світову спільноту. Для українців, як і для будь-якої іншої нації, критично важливим є власний географічний простір, який вони завжди захищали. Територіально, Україна знаходиться між Заходом і Сходом, й має важливе геополітичне значення, що завжди спонукало до активних дій агресивних політиків з обох сторін. За всю непросту історію українці звикли захищати свою землю, навіть назву своєї країни. Українці охороняють свою землю, бережуть кожную її частину, доглядають, бо це їхній простір. Філософська концепція простору є цілісною формою буття, що виражає її суть, як взаємодію між її елементами

На сьогодні ще не існує єдиної думки, в чому полягає схожість та відмінність між поняттями: класична, «холодна» та «гібридна» війна. Загальноприйнятим поняттям війни вважають визначення: «війна - це суспільно-політичне явище, продовження внутрішньої та зовнішньої політики держави (групи країн) насильницькими засобами. Основною формою війни та її основним змістом є озброєна боротьба. Основним засобом ведення збройної боротьби є Збройні сили держави та інші воєнізовані формування» [1]. Іншими словами, класична війна – це військове протиборство та стан взаємовідносин між державами, коли мир порушено і настав період збройної боротьби. Мета такої війни – заволодіти благами країни-противника, перемогти її та зробити керованим.

Відповідно до Гаазької конвенції 1907 року, повинно бути обов'язкове попередження війни, у формі обґрунтованих претензій чи ультиматуму. Про неї також мають бути негайно повідомлені нейтральні держави [30]. Отже, з моменту оголошення війни, держава, яка оголосила війну, та держава, якій війна була оголошена юридично, перебувають у стані війни незалежно від того, чи почалися воєнні дії безпосередньо. Акт оголошення війни

надзвичайно важливий, так як він автоматично тягне за собою накладення низки прав та обов'язків на обидві сторони військового конфлікту. Крім того, з моменту оголошення війни набувають чинності норми Міжнародного гуманітарного права.

Щодо поняття «гібридної війни», то воно розглядається як явище поза історично та юридично встановленими раніше нормами та правилами ведення війни. Таку війну може вести тільки структура (політичне угруповання), що опинилася у владі і утримує її властивими їй також безчесними, «недемократичними» методами та способами. Маніпулюючи громадською думкою, організуючи систему «великої брехні» та інформаційних бійок у засобах масової інформації, у період проведення виборчих кампаній та підрахунку голосів на виборах [5]. Авторитарний, режим влади, обдурювання населення політичною демагогією насамперед своєю «незамінністю», «геніальністю» в управлінні країною, постійний «пошук ворога» та «звинувачення» керівників інших держав, критично налаштованого до влади населення своєї країни у прагненні «дестабілізувати» зовнішньополітичну та внутрішньополітичну обстановку – ось характерні риси правління країни, ініціатора та учасника «гібридної війни».

Загальна мета «гібридної війни» – не реалізація національних інтересів країни, а інтересів вузького кола «влада»: утримання влади; особисте збагачення за період перебування при владі; відсування терміну масового та офіційного пред'явлення претензій з боку населення країни за помилки та злочини за період перебування при владі. «Гібридна війна» є одним із способів маніпулювання суспільною свідомістю, своєрідне психологічне прикриття непристойних дій та особистої управлінської бездарності. Через що ведення «гібридної війни» маскується високоморальними цілями, національною чи міжнародною необхідністю, благовидними перспективами. Державою, ініціатором розв'язання «гібридної» війни офіційно, війна іншій державі не оголошується. Водночас через ЗМІ та офіційні канали може вестися найжорсткіша всебічна критика національної політики цієї країни. Як уже

вказувалося, армія держави-агресора офіційно війни не веде. Хоча за фактом на території держави, яка зазнала нападу у гібридній війні, воюють представники збройних сил держави, які всіляко офіційно не визнають себе такими. Тобто замість держави фактично війну веде не її армія, а деякі сили за дорученням: «добровольці», яким заборонено визнавати себе військовослужбовцями держави-агресора, приватні військові організації та бандформування, що мають дохід з війни.

Встановлені офіційно методи та способи ведення бойових дій які характерні для ведення класичної війни, звичайно не дотримуються. Таким чином, під терміном «гібридна війна», можна розуміти такий різновид війни, що об'єднує великий діапазон впливів, який виробляється противником із застосуванням як військових, так і іррегулярних формувань, в яких також беруть участь цивільні компоненти.

З моменту появи терміну «гібридна» війна, яку вважають війною нового типу, почали виокремлювати сучасний спосіб ведення військових дій, що представляють собою поєднання класичних методів військових операцій: партизанської війни, тероризму, інформаційної війни, біологічної війни та ін. Науковці включають у поняття загроз гібридної війни всі засоби, що сприяють нанесенню шкоди противнику, як традиційні, класичні та нові, так і війни в інформаційному просторі, використання та розробку сценаріїв конфліктів низької інтенсивності на території противника, міжнародний тероризм, міграцію, розпалювання етнічних та релігійних конфліктів, транснаціональну злочинність, демографічні ризики, глобалізаційні виклики та ін. Ставиться завдання адаптувати в гібридній війні традиційні методи і нетрадиційні Об'єкт і предмет дослідження

Об'єкт дослідження – гібридна війна як форма міжнародного збройного конфлікту у сучасному геополітичному середовищі.

Предмет дослідження – гібридна війна російської федерації проти України у 2014–2025 рр., її форми, методи, наслідки, правова кваліфікація та міжнародно-правовий контекст.

Мета і завдання роботи

Метою роботи є всебічне дослідження гібридної війни росії проти України у 2014–2025 роках як форми багаторівневої агресії, що поєднує військові, інформаційні, економічні, кібернетичні та політико-правові засоби, а також аналіз правових механізмів протидії цій формі конфлікту на національному та міжнародному рівнях.

Завдання дослідження:

Розкрити сутність та ознаки гібридної війни як нового феномену міжнародних конфліктів.

Проаналізувати хронологію гібридної агресії росії проти України, її основні фази та методи.

Оцінити правові наслідки гібридної війни з точки зору міжнародного публічного права.

Дослідити інформаційно-психологічний, економічний, політичний та кібернетичний компоненти гібридної агресії.

Вивчити реакцію міжнародних організацій на агресію рф проти України.

Визначити напрямки вдосконалення міжнародно-правових механізмів стримування гібридної агресії.

Сформулювати практичні рекомендації щодо зміцнення національної безпеки України в умовах тривалого гібридного конфлікту.

Теоретична та практична значущість дослідження

Результати цієї роботи можуть бути використані:

для удосконалення законодавства України у сфері національної безпеки та протидії інформаційним і кіберзагрозам;

у формуванні політики стратегічних комунікацій та інформаційної стійкості;

для підготовки міжнародно-правових позицій України у міждержавних судових інстанціях;

у навчальному процесі для підготовки фахівців у галузі міжнародного права, безпеки, політології;

як аналітична база для оцінки досвіду війни у ширшому європейському безпековому контексті.

РОЗДІЛ 1. ІСТОРИОГРАФІЯ ТА МЕТЕДОЛОГІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ

Поринаючи в історію, можна констатувати, що перший прояв гібридної війни мав місце у V столітті до нашої ери, під час Пелопоннеської війни між Афінами та Спартою. Крім фронтального (традиційно військового) протистояння, Афіни тоді будь-якими шляхами підбурювали до повстання підлеглих спартанцям ілотів. У такий спосіб було застосовано один із найбільш суттєвих елементів гібридної війни – створення внутрішнього військового джерела напруження. Така тактика, врешті-решт, значною мірою сприяла перемозі афінян. Спарта змогла з честю витримати традиційні битви з військами Афін, але виявилася абсолютно безпорадною перед нищівною тактикою гібридної війни. Постав ризик втрати ілотів і розхитування ними ситуації всередині країни, – до цього не був готовий ані політикум спартанців, ані регулярна армія. Саме цей елемент тактики гібридної війни (чи боротьби) згодом можемо найбільш наявно простежити впродовж подальшого розвитку людства. Зрештою, саме це ми наразі бачимо й на Сході нашої держави.

Доволі показовими, з точки зору застосування стратегії «гібридної війни», є сьогодні дії Російської Федерації на Сході України. Це, безумовно, і є гібридний тип воєнних дій в їхньому класичному (якщо доречно буде застосувати такий вислів до поки ще нестандартизованого поняття «гібридна війна») вигляді. Про те, що рф готувалася до цієї війни і планувала вести її саме в такий спосіб, свідчать багато фактів. Зокрема, про те що дану концепцію було прийнято на озброєння агресора не менш ніж десятиліття тому, говорить і той факт, наскільки акцентовано ця ідеологія впроваджувалася у воєнну доктрину нашого північного сусіда з початку 1990-х рр.: Нагорний Карабах, обидві «чеченські» кампанії, Молдова... Агресія 2008-го року щодо Грузії, фактично, була «генеральною репетицією» воєнного втручання в Україну. Ось як описав

російську воєнну тактику Начальник Генерального штабу Збройних сил Росії, перший заступник міністра оборони РФ генерал армії В. Герасимов на конференції в Академії військових наук у січні 2013 р.: «...Акцент змістився на використання політичних, економічних, інформаційних, гуманітарних та інших невоєнних заходів, поряд із застосуванням протестного потенціалу місцевого населення. Все це повинно супроводжуватися прихованими воєнними операціями - наприклад, із застосуванням методів інформаційної війни та сил спецназу... Відкрите використання сили, часто під прикриттям миротворчої діяльності та посередництва у вирішенні кризи, може бути задіяне на фінальній стадії, як правило, з метою досягти повної перемоги у війні.»

Історіографія гібридної війни в Україні свідчить про те, що сучасні методи агресії мають глибокі історичні корені. Гібридна війна стала продовженням колоніальної політики Росії, а також новим етапом у боротьбі за вплив на міжнародній арені.

У роботі «Активні заходи» СРСР проти США: пролог до гібридної війни» автори, зокрема Д. Дубов, досліджують досвід радянсько-американського протистояння під час холодної війни, наголошуючи на методах дезінформації, використанні агентів впливу та організацій прикриття. Це дослідження дозволяє зрозуміти, як ці самі методи застосовуються в сучасній гібридній війні, яку веде росія проти України. Дослідження є аналітичною доповіддю, що розглядає використання радянськими спецслужбами методів дезінформації та впливу під час холодної війни. Автори аналізують, як ці методи використовуються у сучасних гібридних війнах та в агресії Росії проти України. Паралелі між радянськими практиками і сучасними стратегіями Росії дозволяють краще зрозуміти механізми впливу. Дослідження має практичну значущість для державних службовців і фахівців у сфері безпеки, оскільки надає інструменти для боротьби з сучасними формами гібридної війни [2, с.29-40].

Книга Т. Березовця «Анексія: острів Крим. Хроніки «гібридної війни»» є джерелом для розуміння механізмів і технологій гібридної війни, розв'язаної Росією на території Криму. Автор аналізує події окупації з опорою на свідчення українських, російських та міжнародних політиків і експертів. Дослідження є аналітичним твором, що розкриває події, пов'язані з анексією Криму, та механізми, які супроводжували цей процес. Автори досліджують також особисті спогади людей, які пережили анексію.

Книга починається з особистої історії автора, який описує своє походження з Криму і глибокий зв'язок з його культурою та традиціями. Автор згадує про родинні корені, що об'єднують різні етнічні групи, і про вплив цих традицій на сучасну кримську ідентичність.

Основна частина дослідження присвячена хронології подій з 18 лютого по 18 березня 2014 року – періоду, коли відбулися події анексії. Ці дати стали знаковими: початок масових протестів в Україні та завершення процесу анексії Криму. Автор розглядає свідчення учасників подій – політиків, військових і простих громадян, які стали свідками цього геополітичного злочину.

Книга також містить аналіз механізмів дезінформації та маніпуляцій, які використовувалися для виправдання анексії, а також закликає до правової оцінки цих дій. Автор дослідження намагається зрозуміти глибші соціальні та політичні основи цих подій, розглядаючи важливість боротьби за правду і справедливість у сучасному світі [3, с. 37-71, с. 267-350].

У науково-популярному виданні «Братня навала. Війни Росії проти України XII-XXI ст.» В. Брехуненко та інші автори простежують історію російсько-українських воєн від XII століття до сьогодення. Вони аналізують мотиви, хронологію та наслідки цих конфліктів, наголошуючи на тому, що важливо розуміти механізми гібридної війни 2014 року та історичні стратегії Москви. Дослідження є комплексним аналізом історичних конфліктів між Росією та Україною, що охоплює період від XII століття до сучасності. У своїй праці автори прагнуть проаналізувати джерела російсько-українських воєн,

прослужити зв'язок з сучасними подіями, зокрема війною за незалежність України в XXI столітті.

У першому розділі «Біля джерел російсько-українських воєн (XII-XIII ст.)» автори досліджують початкові етапи конфліктів, зосереджуючись на «братній навалі» північно-східних князівств Русі. Вони порівнюють «український світ» і «ординський світ», наводять приклади з історії князювання А. Боголюбського та аналізують його психологічний портрет. У другому розділі «Експансія Московської держави на українські землі у XV–XVI ст.» висвітлюються війни за «київську спадщину». Третій розділ «Відвоювання Чернігово-Сіверщини» зосереджений на козацьких походах і участі українських князів у війнах проти Московії. Четвертий розділ присвячений боротьбі Гетьманщини за автономію, важливим подіям, серед яких Конотопська битва.

П'ятий розділ охоплює війну з більшовицькою Росією (1917-1921 рр.), описуючи формування Центральної Ради та боротьбу за незалежність України в умовах більшовицького натиску. Автори наголошують, що більшовики прагнули не допустити консолідації українців навколо відновлення державності.

Дослідження є цінним внеском у вивчення історії українсько-російських відносин і може стати корисним для тих, хто цікавиться історичними коренями сучасних конфліктів між цими країнами [3, с. 11-22, с. 165-220].

В. Брехуненко у своїй книзі «Війна за свідомість. Російські міфи про Україну та її минуле» розглядає 39 міфів, які століттями поширювалися в Україні з метою дезорієнтації населення. Дослідження В. Брехуненка є важливим науковим аналізом, що спростовує російські міфи про Україну та її історію. У книзі автор використовує наукові аргументи для аналізу ідеологічної спрямованості кожного міфу, розглядаючи їх історичне підґрунтя та еволюцію змісту, особливо в контексті сучасних російських спекуляцій.

В. Брехуненко наголошує на тому, що багато з цих міфів мають давнє коріння, що сягає XVI-XIX століть, і що вони продовжують нав'язуватися

Москвою протягом кількох століть. Мета Росії полягає не тільки в ідеологічному впливі на українців та росіян, а й у формуванні викривленого сприйняття української історії у світі. Це має обґрунтувати нібито законність перебування України в складі Російської імперії та СРСР, а також природність претензій Кремля на українські території. Наприклад, один з міфів стверджує, що «Україна – штучне політичне утворення», що прагне пошкодити цілісності України. Автор доводить, що в межах сучасної України немає історичних земель жодного з сусідів. В. Брехуненко аналізує релігійні міфи, уявлення про «священну війну» козаків проти турків і татар. Він доводить, що релігійна риторика була лише частиною ширшої політичної боротьби та не відображала справжніх мотивів козацьких походів.

Автор також зазначає важливість спростування цих міфів для формування адекватного сприйняття української історії як в Україні, так і за її межами [4, с.249-252].

У дослідженні «Гібридна війна Росії проти України: історико-політичне дослідження» В. Головченко та М. Дорошко здійснюють аналіз причин і наслідків агресивної політики Росії щодо України на основі історичних і дипломатичних матеріалів, називаючи цю агресію гібридною війною. Автори здійснили комплексний аналіз причин та наслідків російської агресії, використовуючи історичні і дипломатичні матеріали. Вони наголошують, що збройну агресію слід розглядати як гібридну війну, що охоплює військові, політичні, економічні та інформаційні дії.

В. Головченко і М. Дорошко визначають гібридну війну як таку, що поєднує різні методи ведення конфлікту, використання інформаційних технологій для маніпуляції громадською думкою та дестабілізації внутрішньої політики України. Це дозволяє Росії уникати відкритого військового конфлікту, досягаючи своїх завдань.

Автори закликають російських лідерів зосередитися на вирішенні внутрішніх проблем країни замість амбіцій щодо глобального домінування.

Вони вважають, що без належного врахування цих проблем, росія може опинитися в небезпечному становищі [6, с. 5-84].

Дослідження Г. Певцова та ін. співавторів присвячене аналізу досвіду та концепцій ведення інформаційної боротьби у провідних країнах світу.

Дослідники наголошують на важливості впровадження позитивного досвіду провідних країн у вітчизняну систему ведення інформаційної боротьби, оскільки в Україні існує недостатньо ефективна система цього процесу. Вони виділяють два основних види технологій: інформаційно-технічну та інформаційно-психологічну. Інформаційно-технічні технології містять засоби розвідки, управління та зв'язку, інформаційно-психологічні технології спрямовані на вплив на психіку особового складу військ і населення противника. [8, с. 12-16].

О. Комарчук у статті «Загальна характеристика рис гібридної війни» висвітлює основні риси гібридних агресій і досліджує хронологію їх виникнення та поширення. Автор зазначає, що агресія Російської Федерації стала суттєвою несподіванкою для українського суспільства. Сучасний російсько-український конфлікт має офіційний статус антитерористичної операції (АТО), хоча це єдина можливість охарактеризувати «гібридну війну» на правовому рівні. Аналізуючи ступінь наукової розробки проблеми, О. Комарчук констатує, що в політичній науці обмаль досліджень щодо поняття «гібридна війна». Він наголошує на необхідності цілісного підходу до вивчення цього явища, оскільки для вирішення конфліктних питань або задоволення геополітичних інтересів відкриті дії держави-агресора стали економічно не вигідними та політично небезпечними. О. Комарчук інтерпретує гібридну війну як сукупність заздалегідь підготовлених та оперативно реалізованих дій держави військового, дипломатичного та інформаційного характеру, спрямованих на досягнення стратегічних цілей. Важливим є те, що гібридна війна не потребує розробки нових систем зброї й військової техніки. Вона містить реалізацію комплексу гібридних загроз різного виду: традиційні, нестандартні, масштабний тероризм та підривні дії з використанням

інноваційних технологій для протидії військовій силі супротивника. Відмінність між класичними війнами та гібридними полягає не лише в способах їх ведення, а й у засобах і цілях агресора; метою гібридної війни є не контроль території, а економічна та політична дестабілізація держави. Дестабілізація досягається через терористичні акти, активну пропаганду серед місцевого населення і ведення бойових дій на певній території країни. Основна мета агресора – схвалення легального уряду до вигідних дій або його зміна. Усі етапи підготовки та реалізації військових дій неможливі без участі засобів масової комунікації, які є технологічним інструментом організації і проведення гібридних війн [10, с. 45-51].

В. Коцур у своїй статті розглядає вплив Росії на національні меншини в Україні як інструмент гібридної політики. Автор зазначає, що рф віднесла до категорії «співвітчизників» не лише громадян рф, а й етнічних росіян та російськомовних громадян нових незалежних держав, що за російськими оцінками складало 25-30 млн осіб у колишньому СРСР, зокрема 11-17 млн в Україні. У дослідженні наголошується, що проводилися систематичні засідання Ради співвітчизників при Держдумі Росії щодо питання «росіян» в Україні. росія намагалася сформувати в Україні проросійські політичні сили, які мали сприяти інтеграції з Росією. Однак на виборах 1998 року такі сили отримали поразку, оскільки партії, які спекулювали на етнічних почуттях населення, не отримали підтримки виборців. У відповідь Україна почала формувати етнополітичний менеджмент на демократичних засадах та структурувати органи влади для регулювання етнонаціональних відносин. Були прийняті нормативно-правові акти щодо національно-культурної діяльності меншин, зокрема Закон «Про національні меншини в Україні» 1992 року. Завдяки цим заходам вдалося уникнути масштабних конфліктів за участю національних меншин та протидіяти «гібридній» політиці рф [11, с. 106-117].

О. Левченко у роботі «Еволюція гібридної війни Російської Федерації проти України» визначає етапи і фази ведення цієї війни на основі аналізу

анексії Криму та конфлікту на Донбасі. О. Левченко стверджує, що ця війна не є спонтанною реакцією на обставини, а реалізується за чітким планом, що складається з етапів. Він умовно поділяє ці етапи на три фази: підготовчу, активну та закріплюючу. Перший етап, підготовчий, містить виправдання дій Росії перед світовою спільнотою та нав'язування кремлівського бачення подій. Російське керівництво використовує ресурси для проведення антиукраїнської пропаганди, що призводить до підтримки агресивної політики Кремля частиною українських громадян, особливо на сході країни. Багато людей під впливом російської пропаганди вважають нову українську владу ворогом.

Другий етап полягає в підриві та деморалізації українських державних органів і силових структур шляхом впровадження агентів російського впливу, які приймають рішення на користь рф. росія використовує «м'яку силу», щоб сформувати позитивний імідж своєї культури та політики серед українців через масову культуру, кінематограф і телебачення. Третій етап передбачає створення «п'ятої колони» в Україні з проросійських політичних сил і громадських організацій [13, с. 11-16].

Є. Магда у книзі «Гібридна війна: вижити і перемогти» аналізує причини агресії Росії проти України і пропонує стратегії для боротьби з нею. Є. Магда розглядає гібридну війну як складну сукупність дій військового, дипломатичного, економічного та інформаційного характеру, спрямованих на досягнення стратегічних цілей. Він визначає гібридну війну як спосіб підпорядкування інтересів однієї держави іншим при формальному збереженні політичного устрою країни. Автор наголошує на важливості інформаційної складової гібридної війни, адже росія активно використовувала пропаганду та дезінформацію для формування потрібних настроїв серед населення України та на міжнародній арені.

Є. Магда зазначає, що багато ідеологем формувалися протягом століть і продовжують використовуватися Росією для легітимізації своїх агресивних дій. Це міфи про «один братній народ» та образи «українця-зрадника».

Автор детально розглядає енергетичний фактор у гібридній війні, оскільки росія маніпулювала цінами на газ і створювала економічні проблеми для України [15]. Це питання є не лише актуальним, але й складним, оскільки стосується нової форми агресії, яка поєднує військові, інформаційні, політичні, економічні та кібернетичні методи впливу

Умовно історіографію гібридної війни проти України можна поділити на три основні періоди:

1. Перший етап (2014–2016 рр.): переважання аналітики та оперативних оцінок

У цей період більшість публікацій мали аналітичний, журналістський або військово-стратегічний характер. Вони були спрямовані на оперативне осмислення подій: анексії Криму, початку бойових дій на Донбасі, ролі «зелених чоловічків» і проксі-сил.

В Україні з'явилися праці, які поєднують правовий, політологічний і безпековий аналіз, зокрема дослідження В. Горбуліна, В. Грицака, О. Литвиненка, О. Кривоноса, які розглядають війну рф як багатовимірну загрозу.

Поглиблюється інтерес до інформаційної війни, кібербезпеки, правових наслідків агресії (зокрема в роботах Інституту стратегічних досліджень, Українського інституту майбутнього, Центру Разумкова).

З'являються перші міжнародні судові рішення й правові документи, що активізують інтерес до правових аспектів конфлікту.

3. Третій етап (2022–2025 рр.): інституціоналізація дослідження в контексті повномасштабної війни

Після початку широкомасштабного вторгнення росії у лютому 2022 року спостерігається різке зростання міжнародної уваги до теми гібридної війни, зокрема в контексті:

- міжнародного права (судові процеси проти рф у МКС, Міжнародному суді ООН, ЄСПЛ),

- військових трансформацій (аналіз асиметричних стратегій, ПБК, ракетного терору),
- кібер- та інформаційної безпеки.

Значний внесок у цей період зробили:

- міжнародні аналітичні центри: RAND Corporation, Atlantic Council, CEPA, Chatham House,
- українські дослідницькі інституції: Центр оборонних стратегій, Національний інститут стратегічних досліджень,
- проєкти з відкритого аналізу даних (OSINT), такі як Bellingcat, InformNapalm, The Insider.

Також з'являється нова хвиля публіцистики, науково-популярних робіт, воєнних мемуарів, які документують хід подій у режимі реального часу. Це формує особливий пласт свідчень та первинних джерел майбутньої академічної історіографії.

Особливості історіографії:

- Міждисциплінарність: гібридна війна досліджується на перетині міжнародного права, політології, безпеки, кібернетики, соціології, психології.
- Відкритість і динамічність: багато публікацій з'являються онлайн, у форматі аналітичних записок, звітів, доповідей на конференціях.
- Політична ангажованість: частина джерел, особливо з боку РФ, є дезінформаційними або пропагандистськими, що вимагає обережного критичного аналізу.

Актуальність і неповнота: війна триває, а тому історіографія формується у реальному часі, без історичної дистанції.

Історіографія гібридної війни Росії проти України перебуває на етапі активного формування. Вона поєднує академічні дослідження, аналітичні звіти, міжнародно-правові документи та оперативні матеріали, що дозволяє розглядати конфлікт у різних вимірах. Український досвід боротьби з

гібридною агресією є об'єктом уваги науковців у всьому світі, а сама війна — прикладом конфлікту нового типу, який змінює підходи до безпеки, права та міжнародних відносин у XXI столітті.

Монографія «Міжнародна інформація: терміни і коментарі», написана колективом під керівництвом Є. Макаренка, висвітлює теоретичні питання міжнародної інформації як складової сучасних міжнародних відносин [16, с. 259-349].

Б. Парахонський та Г. Яворська у своїй статті «Онтологія гібридної війни: гра прихованих смислів» сконцентровані на нових параметрах гібридних війн у процесах змін інформаційного середовища. Автори наголошують на кризі глобальної та європейської системи безпеки, яка почалася з 2011 року під впливом нових загроз і викликів, зокрема подій на Близькому Сході та в Північній Африці. Трансатлантична спільнота виявилася не готовою до цих випробувань, що стало помітно після російської агресії проти України, яка підірвала десятирічну систему міжнародних відносин і порушила основи регіональної та глобальної безпеки. Воєнне вторгнення Росії в Україну та анексія Криму суттєво змінили військовий баланс сил у регіоні, а дії РФ суперечать багатьом міжнародним угодам. Автори відмічають, що цілі Росії виходять за межі України і спрямовані на глобальний реванш, що має наслідки для світового порядку. Складові європейської та євроатлантичної безпеки, НАТО, ЄС та ОБСЄ, виявилися неготовими до нових викликів, що свідчить про низьку ефективність існуючих механізмів безпеки.

Неспроможність міжнародних організацій вжити заходів для вирішення кризових ситуацій виокремлює необхідність реформування цих структур. Дослідження також зазначає, що уявлення про зменшення ролі «жорстких» загроз в Європі були передчасними. Після розпаду СРСР країни Центральної і Східної Європи інтегрувалися в євроатлантичні структури, тоді як новостворені незалежні держави СНД опинилися в зоні політичної невизначеності під тиском Росії. Політика Заходу щодо цих країн була подвійною: з одного боку, підтримувалися демократичні трансформації, з

іншого – формувався окремий формат відносин, орієнтований на специфіку процесів у Росії [17, с. 11-17].

В. Ткаченко здійснює аналіз агресивної природи сучасного російського режиму, зокрема явища, яке він називає «путінізмом». Центральним мотивом книги є дослідження соціальних та ідейних витоків путінізму, його еволюція від ідеї європейського вибору до концепції євразійства, а також формування специфічного психотипу «совка», який слугує соціальним агентом російської влади. В. Ткаченко стверджує, що путінізм є не лише політичним, але й ідеологічним феноменом, що базується на шовіністичних засадах пострадянського реваншу. Він детально аналізує, як ця ідеологія дискредитує новий світовий порядок та нав'язує альтернативний світогляд, в якому росія виступає як жертва зовнішніх загроз.

Книга також висвітлює агресивну природу ідеологічної війни росії проти України. Автор описує практики масового цинізму та моральної деградації, які супроводжують цю війну. В. Ткаченко наголошує на тому, як історичні наративи та культурні засади формують імперську ідентичність російського суспільства, що впливає на його сприйняття зовнішнього світу. [13, с. 44-82]

Методологія є особливістю гібридної війни є її кібернетична, інформаційно-комунікаційна складова. Технологічний, або ж кібернетичний, аспект цієї складової пов'язаний із новітніми засобами передачі, контролю та безпеки інформації та їх застосуванням у якості інструментів тиску на жертву гібридної агресії. Задля досягнення несанкціонованих цілей та деструктивного інформаційно-психологічного впливу на свідомість та психічний стан громадян, сторони конфлікту вдаються до цілеспрямованих дій, що реалізуються у кіберпросторі, або за допомогою технічних можливостей у вигляді кібератак. Кібератаки здійснюються на об'єкти критичної інфраструктури, банківської системи, інформаційні ресурси державних органів і провідних інформаційних агенцій об'єкта агресії.

Основні елементи методології гібридної війни в Україні:

військова агресія,
кібератаки,
дезінформація та пропаганда,
економічний тиск.

Військова агресія в гібридній війні - це застосування збройних сил, але не в класичній формі, а в поєднанні з іншими невійськовими інструментами, такими як економічні санкції, кібератаки, інформаційні кампанії та підтримка внутрішніх протестів в країні-жертві.

Інформаційно-психологічна війна – не допоміжний елемент, а одна з центральних складових гібридної стратегії росії проти України. Її ефективність базується на технологічних інструментах, психології мас і правовому вакуумі у сфері регулювання інформаційного простору. Саме тому міжнародна спільнота, як і Україна, має вдосконалювати правові механізми захисту інформаційного суверенітету та системи інформаційної стійкості як частину сучасної оборони.

Кіберпростір у XXI столітті став не лише сферою комунікації та обміну даними, але й ареною конфліктів між державами, де ведення кібероперацій є важливою складовою гібридної війни. У контексті збройної агресії російської федерації проти України, кіберзагрози набули системного характеру та стали інструментом досягнення політичних, економічних і військових цілей. З 2014 року росія веде організовану кібервійну проти України, що охоплює державні органи, об'єкти критичної інфраструктури, банківську систему, медіаплатформи та соціальні мережі. Особливо інтенсивною така діяльність стала у 2022–2025 роках, з початком повномасштабного вторгнення.

Україна є не лише об'єктом, а й прикладом активного кіберопору, демонструючи, що в сучасному конфлікті цифрова безпека є рівноцінною до фізичної оборони.

Економічний тиск є важливою частиною гібридної війни, використовуючи економічні засоби для досягнення політичних цілей, часто через дискримінацію, санкції або фінансові маніпуляції. Це може включати

блокаду, перешкоди для експорту чи імпорту, а також вплив на економічні структури та інфраструктуру супротивника. Газові війни, торговельні блокади, шантаж енергетичними ресурсами;

- Удари по логістиці, транспортній та зерновій інфраструктурі;
- Санкційна політика РФ та реакція світової спільноти.

Результати економічного тиску:

За оцінками Світового банку та МВФ, Україна втратила понад 35–40% ВВП у 2022 році, і значну частину промислового потенціалу.

Економічна шкода внаслідок воєнних дій та супутнього тиску перевищила 700 млрд доларів США станом на 2024 рік.

Водночас українська економіка демонструє високий рівень адаптивності: відновлення експорту, перебудова логістичних шляхів, зменшення залежності від РФ, розвиток ІТ та військово-промислового комплексу.

Гібридна війна характеризується новітніми підходами до ведення бойових дій, що відрізняються від традиційних. Розглянемо особливості сучасної гібридної війни Росії проти України:

Агресія без офіційного оголошення війни.

Приховування участі Росії у збройному конфлікті.

Використання «п'ятої колони» та нерегулярних збройних формувань.

Ігнорування міжнародних норм ведення бойових дій.

Невиконання Мінських угод.

Політичний та економічний тиск на Україну. Антиукраїнська пропаганда з використанням інформаційних технологій [12, с. 160-161]. Попри спроби глибокого соціально-політичного руйнування, українське суспільство продемонструвало високий рівень адаптивності, самоорганізації та згуртованості, що стало несподіванкою для агресора.

Сутність проблеми

Після початку російської агресії у 2014 році – з анексії Криму і початку війни на Донбасі – в українській та світовій науці почалося активне вивчення

так званої гібридної війни. Термін став загальноновживаним, однак ще не має чіткого усталеного визначення. Тому дослідники підходять до теми з різних наукових позицій: історичної, політологічної, інформаційної, воєнної та навіть соціологічної.

Гібридна війна, що ведеться росією проти України з 2014 року, охоплює не лише воєнну та інформаційну площину, але й має глибокий соціально-політичний вимір, який спрямований на підрив внутрішньої стабільності, розкол суспільства, послаблення легітимності державної влади та деморалізацію населення. У цьому сенсі гібридна війна – це не лише боротьба за території чи ресурси, а й за громадську свідомість, ідентичність та політичний устрій.

Маніпулювання соціальними розломами росія систематично використовує внутрішні слабкості українського суспільства, які виникли історично або є наслідком трансформаційного періоду після 1991 року:

- мовне питання;
- історичні суперечності (ставлення до СРСР, Другої світової війни, постаті Бандери тощо);
- регіональні відмінності;
- економічна нерівність і соціальна вразливість.

Підрив довіри до політичних інституцій

Одним із завдань гібридної агресії є делегітимація української державності в очах як внутрішньої, так і міжнародної аудиторії. Для цього рф застосовувала такі інструменти:

- кампанії дискредитації Збройних Сил України через фейки про «воєнні злочини», «зраду командування», «розкрадання допомоги»;
- атаки на виборчі процеси – через спроби втручання, поширення дезінформації, підтримку радикальних сил;

- створення псевдодержавних утворень (так звані «ДНР» і «ЛНР») з імітацією «виборів» і «референдумів»;
- просування маріонеткових політиків, зокрема через проросійські партії та медіа (до їх заборони в Україні).

Ці дії були спрямовані на розмивання легітимності демократичного політичного режиму України як у середині країни, так і на міжнародному рівні.

Реакція українського суспільства та держави

Попри спроби глибокого соціально-політичного руйнування, українське суспільство продемонструвало високий рівень адаптивності, самоорганізації та згуртованості, що стало несподіванкою для агресора. У відповідь на гібридну агресію:

- сформувався новий рівень національної ідентичності – громадянської, а не лише етнічної;
- зміцнилась довіра до армії, волонтерів, місцевих громад;
- активізувалось громадянське суспільство, яке стало частиною системи спротиву;
- відбулася реформа сектора безпеки, медіаполітики, очищення інформаційного простору від проросійських структур.

Методологія гібридної війни росії проти України у 2014–2025 роках дозволила простежити динаміку та логіку агресії, яка, хоч і проявляється через сучасні інструменти, є глибоко вкоріненою в історичному досвіді російсько-українських відносин. Виявлено, що гібридна війна є не випадковим конфліктом, а послідовним проявом імперської політики, яка зазнала технологічної еволюції, але зберегла свою суть. Методологія орієнтована не лише на опис, а й на формулювання практичних висновків і рекомендацій. Це дозволяє:

- запропонувати шляхи адаптації міжнародного права до умов гібридних конфліктів;

- оцінити ефективність української політики стримування та протидії агресії;
- сформулювати нові підходи до національної та колективної безпеки.

Особливості застосованої методології зумовлені складністю предмета дослідження та необхідністю його вивчення на перетині правових, політичних, безпекових і гуманітарних вимірів. Поєднання класичних наукових методів з аналізом актуальних практик сучасної війни дозволяє не лише пояснити природу гібридної агресії, а й сформулювати стратегічні підходи до її протидії у міжнародному правовому полі.

Методологічні підходи міжнародних досліджень

Міжнародна історіографія застосовує такі методології:

Системний аналіз – вивчення гібридної агресії як багатофакторного явища у контексті глобальної безпеки.

Порівняльний метод – зіставлення кейсів України, Грузії, Молдови, країн Балтії для виявлення спільних шаблонів російської тактики.

Контент-аналіз – масивне дослідження російської пропаганди в медіа та соціальних мережах.

Міжнародно-правовий підхід – аналіз порушення норм міжнародного

Особливості застосування методології

Гібридна війна є надзвичайно складним і багатовимірним феноменом, який охоплює військову, інформаційну, економічну, політичну, правову, кібернетичну та психологічну сфери. Саме тому її дослідження потребує поєднання різних наукових підходів і методів, що дозволяє всебічно охопити предмет дослідження. Відтак у цій роботі застосовано міждисциплінарну методологію, що поєднує правовий, історичний, політологічний, системний, компаративний та емпіричний аналіз.

Особливістю застосування методології є використання комплексного підходу, що забезпечує цілісність сприйняття гібридної війни як явища.

Проведене дослідження історіографії та методології вивчення гібридної війни Російської Федерації проти України дозволяє дійти низки важливих теоретичних і практичних висновків. По-перше, термін «гібридна війна» хоча й не є однозначно усталеним у науковій термінології, проте вже широко використовується в політичній, правовій та військовій практиці як позначення новітньої форми агресії, що поєднує традиційні та нетрадиційні інструменти впливу на державу-жертву. У випадку з Україною, йдеться про комплекс заходів з боку Росії, що охоплюють військові, інформаційні, економічні, політичні, дипломатичні, кіберагресивні та психологічні дії, спрямовані на підірив її державності, суверенітету та національної єдності.

Аналіз джерельної бази та праць сучасних дослідників свідчить про міждисциплінарність наукового підходу до теми гібридної війни. У роботах українських та зарубіжних науковців (В. Брехуненка, Є. Магди, В. Головченка, О. Левченка, Т. Березовця та інших) розглядаються історичні, правові, соціальні та безпекові аспекти гібридної агресії. Історіографія демонструє також еволюцію підходів: від описового та публіцистичного аналізу початку конфлікту (2014–2016 рр.) до комплексних досліджень його системного характеру (після 2022 р.). Значний внесок у міжнародне осмислення гібридної війни зробили дослідницькі центри RAND, Chatham House, Atlantic Council, що підтверджує глобальний інтерес до українського досвіду спротиву.

Методологія дослідження гібридної війни Росії проти України також потребує окремого акцентування. У рамках першого розділу було застосовано низку методів: системний аналіз, компаративний підхід, контент-аналіз інформаційних кампаній, правовий аналіз порушень міжнародного права, а також аналіз соціально-психологічного впливу. Важливо, що гібридна війна розглядається не лише як збройний конфлікт, а як форма довготривалої деструкції національної безпеки, в межах якої навіть мирний час

використовується агресором для підготовки до конфлікту або впливу на суспільство противника.

Серед характерних особливостей гібридної агресії Росії проти України необхідно виокремити: ведення війни без офіційного її оголошення; використання нерегулярних збройних формувань; приховану участь регулярної армії РФ; активне використання дезінформації, пропаганди, фейків і міфів про історію України; економічний шантаж; провокування політичної нестабільності. Усі ці методи мають на меті дестабілізацію української державності зсередини при одночасному блокуванні її зовнішньої підтримки.

Підсумовуючи, варто зазначити, що гібридна війна проти України є не спонтанною реакцією Кремля на окремі внутрішні події в нашій державі, а чітко спланованою стратегією, що корениться в історичній традиції імперської політики Росії. У цьому контексті історіографія гібридної війни проти України є не лише аналізом фактів минулого, а й джерелом для прогнозування майбутніх викликів у сфері національної безпеки. Її комплексне осмислення є необхідною умовою для розробки ефективної стратегії захисту українського суверенітету в умовах глобальної трансформації характеру збройних конфліктів у ХХІ столітті.

РОЗДІЛ 2. ПЕРЕОДІЗАЦІЯ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ

Періодизація – це ключовий науковий інструмент, що дає змогу осмислено структурувати складні, багатовимірні процеси. У випадку гібридної війни, яка поєднує військові, інформаційні, економічні, кібернетичні, політичні та дипломатичні методи впливу, періодизація дозволяє:

- визначити логіку й послідовність дій агресора;
- виявити трансформацію цілей, тактик і стратегій;
- встановити точки перелому, що суттєво змінювали хід конфлікту;
- співвіднести воєнні події з політичними, історичними та міжнародними процесами.

Аналізуючи послідовність етапів, можна зазначити, що перший етап гібридної війни для нас розпочався ще на початку 2000-х рр. і тривав до 2013 р. [7]. Під час цього періоду відбулися такі події. За президентської діяльності Леоніда Кучми відбулося значне посилення впливу рф на керівництво держави. По суті, було визначено, що новим президентом стане Віктор Янукович, однак події Помаранчевої революції не дали цим планам здійснитися [4]. За президентства Віктора Ющенка рф була змушена розпочати програму з дискредитації ідей Помаранчевої революції, а також керівництва України та його європейського і євроатлантичного курсу. Активно розпочав культивуватися розкол України на західну та східну частини, з власними баченнями розвитку держави. Розпочався потужний економічний та енергетичний тиск на Україну. Це створило передумови для перемоги Віктора Януковича на президентських виборах, та для «розвертання» вектору руху нашої держави із Заходу на Схід. За власне президентства Януковича відбулося максимальне послаблення та деморалізація українських силових структур, насамперед в Криму (керівниками майже всіх силових відомств України за часів Віктора 107

Януковича були громадяни Росії); посилення російської присутності в українській економіці; поширення у нашій державі ідей приєднання до російських інтеграційних ініціатив в обмін на кредити та економічні преференції; розгортання масштабних проросійських рухів в Україні та її окремих регіонах (передусім на Кримському півострові та у східних і південних областях). Як наслідок, у 2013 р. відмова від Угоди про асоціацію з ЄС та переорієнтація на Митний Союз. Відповідно це призводить до подій Революції Гідності [18]. Другий етап агресії тривав в період 2013–2014 рр. Насамперед розпочалася активна інформаційна війна, що мала на меті висвітлити революцію як процес фашистського заклоту, що призвів до встановлення режиму військової хунти, що зі свого боку вимагає активних заходів щодо захисту російськомовного населення на українській території [21]. Наступним кроком стала організація в Криму та на сході України так званих «загонів самооборони» з числа місцевих жителів та російських громадян, зокрема співробітників спецслужб, військовослужбовців сил спеціального призначення, членів козачих та інших напіввійськових формувань. Зі свого боку рф проводить масштабне накопичення військових резервів на кордоні, мотивуючи це проведенням навчань, та створюючи ще один сильний важіль тиску на Україну. Водночас свої активні дії в українському Криму росія розпочала в найбільш сприятливий для неї момент, який характеризувався послабленням української влади через об'єктивну тимчасову відсутність президента, прем'єр-міністра та керівників силових відомств (які втекли до Росії), а також деморалізацією особового складу українських правоохоронних органів в умовах революційних подій в нашій державі. Другим кроком стала анексія Криму. Під видом кримського «ополчення» було взято під контроль урядові будівлі та усунено від керівництва уряд АРК. Нашвидкоруч було організовано розгортання в Криму «загонів самооборони», які взяли під контроль владні структури Кримського півострова та ключові об'єкти його інфраструктури, блокували підрозділи силових структур України на території АРК. Їм на допомогу у вигляді

військових навчань було надіслано регулярні війська рф, чому посприяла Угода про умови перебування Чорноморського флоту рф на території України. Врешті відбулася «легалізація» факту окупації Криму шляхом проведення «референдуму» з питання статусу АРК, а також прийняття відповідних рішень парламентом та президентом Російської Федерації щодо зарахування Криму до Росії як суб'єкта рф. У такий спосіб росія анексувала Крим та створила «підстави» для його інтеграції до складу Російської Федерації. Водночас російська анексія Криму не була визнана переважною більшістю країн та викликала негативну реакцію США, ЄС і їхніх партнерів, які ввели санкції проти Росії. Третім кроком другого етапу гібридної війни стало створення проєкту «Новоросія» та початок збройного конфлікту на території України. Під час цього відбулася активна дестабілізація в 9-ти східних та південних областях України шляхом організації масових антивладних («антимайданівських») 108 акцій протесту, сутичок з правоохоронними органами та прихильниками єдності України, а також захоплення адміністративних будівель. Спроба реалізації «Кримського сценарію» на території Донецької та Луганської області. Встановлення контролю над частиною їхніх територій, створення «загонів ополченців» з числа представників російських спецслужб, криміналізованих правоохоронних органів та місцевих проросійських сил, проведення «Референдумів» та створення Донецької та Луганської народних республік. Все це за всебічної підтримки Росії сепаратистів у фінансовій та військовій сферах. Окрім того, відбулося здійснення Російською Федерацією політичного та економічного тиску на Україну, а також нарощування угруповання ЗС рф поблизу українського кордону, дискредитація військової операції України проти російсько-терористичних угруповань та дезінтеграція країни [20]. Фактично, з кінця цього етапу «гібридна війна» Росії проти України перетворилася у збройний конфлікт між двома країнами з безпосереднім залученням військ обох сторін. При цьому, незважаючи на спроби російської сторони приховати участь своїх збройних сил у зазначеному конфлікті, цей факт був визнаний

переважною більшістю світової спільноти, що призвело до посилення санкцій США та ЄС щодо Росії. Отже, другий етап гібридної війни фактично завершений і РФ намагається реалізувати певні пункти з третього. Російська Федерація намагається «заморозити» конфлікт на сході України, примушуючи Україну визнати сепаратистів «стороною переговорного процесу» та розпочати з ними переговори на їхніх, а фактично – російських умовах. З цією метою росія посилює тиск на Україну, зокрема збільшуючи кількість своїх військ біля українських кордонів та на українських окупованих територіях. Так само вона намагається максимально посилити свою військову присутність у регіоні шляхом введення в регіон конфлікту власних «миротворчих сил». Росія заперечує свою участь у конфлікті та одночасно проводить масштабну інформаційну кампанію антиукраїнської спрямованості. Виходячи із зазначеного, варто мати на увазі, що росія намагатиметься реалізувати свої плани як у формі продовження «гібридної війни» (повзучого поширення нестабільності на інші українські регіони), так і відкритої агресії з масштабним застосуванням військової сили.

Періодизація є методологічно необхідним інструментом для глибокого та об'єктивного дослідження гібридної війни Росії проти України. Вона дозволяє не лише краще зрозуміти логіку дій агресора, а й розробити ефективні національні й міжнародні політики протидії гібридній агресії, встановити хронологію правопорушень, оцінити наслідки для суверенітету та безпеки. Чітка періодизація також сприяє формуванню доказової бази в межах міжнародних судових процесів проти російської федерації як держави-агресора.

Серед авторів, які пропонують детальні визначення гібридної війни, можна виділити В. Немета, Д. Маккюена, Ф. Гофмана та Р. Гленна. Деякі дослідники вважають, що термін «гібридні засоби» виник у працях В. Немета про чеченську війну, де він зазначав, що дії сторін у цьому конфлікті не обмежувалися лише полем бою і поєднували регулярні та нерегулярні методи

в нелінійному контексті з використанням інформаційних засобів для досягнення переваги над противником [22, с. 74].

Д. Маккюен визначає гібридні конфлікти як такі, що охоплюють війни у фізичному та концептуальному вимірі, боротьбу проти озброєного супротивника, підтримку місцевого населення та міжнародної спільноти. Ф. Гофманн вважає, що гібридні ризики містять різноманітні засоби: конвенційні можливості, нерегулярні тактики і форми, терористичні акти з невибіркового насильством і примусом, а також кримінальний безлад. Усі ці елементи є операційно та тактично скоординованими для досягнення синергетичного ефекту в фізичному і психологічному вимірі конфлікту. Ф. Гофман визначає гібридні загрози як безліч способів ведення війни, які містять звичні та нерегулярні тактики. Гібридні війни можуть вестися як державами, так і окремими лідерами. Мета цих війн полягає в затягуванні конфлікту, провокації надмірної реакції з боку противника [29, с. 8]. Гофман зазначає, що в умовах гібридної війни відбувається розмивання меж між військовими та цивільними складовими. Це означає, що цивільне населення може стати мішенню для атак або ж інструментом у конфлікті. Наприклад, інформаційні кампанії можуть використовуватися для дезінформації населення або для маніпуляцій з метою підриву підтримки уряду.

Ф. Гофман наголошує на важливості міждисциплінарного підходу до вивчення гібридних конфліктів. Це означає, що для успішного аналізу та реагування на такі загрози необхідно залучати експертів з різних галузей: військових аналітиків, соціологів, психологів та фахівців з інформаційних технологій. Автор стверджує, що майбутні конфлікти будуть характеризуватися поєднанням високотехнологічних засобів ведення війни з тактиками повстанців і терористів. Він закликає до переосмислення традиційних підходів до ведення війни і наголошує на необхідності адаптації стратегій для ефективної протидії новим формам загроз [29, с. 14-16].

Англійський дослідник М. Херпен зазначає, що сучасні війни відрізняються відсутністю чітких ліній розмежування між військовими і

цивільними особами, а також регулярними військами та найманцями. Військові дії часто починаються після «мирних переговорів». Гібридна війна може тривати з меншою інтенсивністю, при цьому участь солдатів або спецслужб країни-агресора заперечується і підкріплюється активною інформаційною кампанією. Автор описує події, що призвели до анексії Криму Росією в 2014 році. Він зазначає, що 27 лютого 2014 року озброєні підрозділи без попередження захопили міську раду Сімферополя, що стало початком окупації, яка завершилася анексією Криму після проведення фальшивого референдуму.

Автор підкреслює, що більшість західних спостерігачів були здивовані легкістю проведення цієї операції. Ні НАТО, ні Білий дім у Вашингтоні не були готові до такої агресії. За цим послідували спроби розділення України на частини. Порушуючи міжнародне право і зневажаючи суверенітет незалежної країни, Кремль розпочав безпрецедентну операцію з відновлення імперії.

М. Херпен ставить питання, чому це сталося і чому більшість західних лідерів наївно вважали, що подібне неможливе, незважаючи на докази протилежного. У книзі також аналізуються тактичні помилки Заходу, зокрема США та Європейського Союзу, які матимуть наслідки для всієї Європи. Автор критикує європейський підхід до міжнародних відносин, який базується на дипломатії та мирному вирішенні конфліктів, і вказує на недостатнє фінансування оборони більшістю європейських країн [31].

Гібридна війна характеризується новітніми підходами до ведення бойових дій, що відрізняються від традиційних. Розглянемо особливості сучасної гібридної війни Росії проти України:

1. Агресія без офіційного оголошення війни.
2. Приховування участі Росії у збройному конфлікті.
3. Використання «п'ятої колони» та нерегулярних збройних формувань.
4. Ігнорування міжнародних норм ведення бойових дій.
5. Невиконання Мінських угод.

6. Політичний та економічний тиск на Україну. Антиукраїнська пропаганда з використанням інформаційних технологій [11, с. 160-161].

До 2014 року термін «гібридна війна» не мав такого широкого використання і переважно фіксувався в аналітичних текстах. Однак російське вторгнення в Україну змінило цю ситуацію: інтерес до теорії гібридної війни значно зріс серед політиків та військових експертів [15, с. 21].

Сучасну гібридну агресію неможливо уявити інформаційно-пропагандистських заходів, політико-дипломатичних маневрів, торгово-економічного тиску з елементами лобістсько-корупційної діяльності, енергетичних та інфраструктурних атак та можливості обмеженого застосування тактичної ядерної зброї.

Вчені на пострадянському просторі часто не визнають участь Російської Федерації в гібридній агресії й намагаються обґрунтувати свої позиції під різними приводами:

1. Термін не новий і вже відійшов від свого первісного значення.
2. Концепція гібридної війни не відповідає російській концепції ведення бойових дій.
3. Невійськові компоненти тиску все ще базуються на військовій могутності [15, с. 27-28].

Сучасні експерти пропонують комплексне розуміння гібридної війни як багатовимірного конфлікту. Д. Кілгаллен характеризує гібридну війну як сучасну форму конфлікту, що містить елементи партизанської та громадянської воєн, повстань і тероризму. У сучасних зонах глобальних конфліктів державні та недержавні загрози стають більш схожими: держави використовують недержавні методи, а недержавні суб'єкти мають доступ до смертоносних систем зброї.

Ф. Гофман розглядає гібридну війну як гнучке використання противником різноманітних засобів: конвенційної зброї, партизанської

тактики, терористичних актів та злочинних дій на полі бою [26]. Він виділяє п'ять частин гібридної війни: модальність проти структури, одночасність, злиття, комплексність і злочинність [29].

М. Галеотті наголошує, що гібридна війна є насамперед випробуванням стійкості політичної системи країни, де невійськові методи переважають над військовими у співвідношенні 4:1 [23, с.88-99]. У своїй статті «Гібридна війна і маленькі зелені чоловічки: як це працює і як це не працює» М. Галеотті аналізує нові форми ведення війни у конфлікті між Росією та Україною. Він наголошує, що захоплення Криму російськими спеціальними силами в лютому 2014 року стало початком нової ери у військовій стратегії, яка базується на концепції гібридної війни. Росія використовує пропаганду та дезінформацію для формування громадської думки як всередині країни, так і за її межами. М. Галеотті також розглядає тактику «маленьких зелених чоловічків», яка полягає у тому, що російські війська діяли без розпізнавальних знаків під час анексії Криму. Це створювало невизначеність щодо їхньої приналежності та дозволяло Росії уникнути прямих звинувачень у агресії.

М. Галеотті наголошує на важливості адаптації військових стратегій до дійсності сучасних конфліктів. Гібридна війна вимагає комплексного підходу, який містить аналіз військових дій, інформаційних кампаній та співпрацю з недержавними акторами [23].

Дослідники Ю. Лисецький, О. Старовойтенко, Ю. Семенюк та Д. Павленко виділяють особливості гібридної війни:

1. Всеосяжність і одночасне використання військових і невійськових засобів впливу, що створює у противника відчуття втрати контролю.
2. Перманентність і спрямованість на виснаження противника через використання його слабких місць, чергування фаз загострення та «перемир'я».
3. Ідеологічний характер, спрямований на завоювання свідомості людей, що вимагає мобілізації різних галузей суспільства та активного використання пропаганди [17, с.63-71].

Автори розглядають гібридну війну як комплексне явище, що поєднує різні форми та методи протистояння. Вони наголошують на важливості інформаційного компонента, зокрема залучення ЗМІ для перетворення їх на інформаційно-психологічну зброю. Дослідники також розглядають різні стратегії протидії гібридній агресії, класифікуючи їх на поступливу, непоступливу та запобіжну. Автори підкреслюють, що хоча багато елементів гібридної війни є традиційними для збройних конфліктів, її сутність виражається у комплексному застосуванні конфронтаційних дій в рамках гнучкої довгострокової стратегії, спрямованої на дестабілізацію противника. Усі етапи періодизації гібридної війни демонструють, що саме Україна стала об'єктом і водночас суб'єктом глобального історичного конфлікту — боротьби між авторитарною спадковістю Росії та демократичним майбутнім вільної Європи.

Уперше в новітній історії:

Україна вистояла проти повномасштабної імперської агресії;

побудувала міжнародну підтримку;

захищає не лише себе, а й майбутнє міжнародного права та системи колективної безпеки.

Це перетворює гібридну війну на історичний поворотний момент, який можна порівняти за масштабом наслідків із поразкою нацистської Німеччини чи розпадом СРСР.

Гібридна війна – це не війна нового типу, а нова фаза старого конфлікту.

Періодизація дозволяє бачити, що війна – це процес, а не епізод.

Російська агресія – це історичний шаблон, повторений у нових формах.

Український спротив – це історичний прорив до нового європейського виміру.

Майбутнє світу залежить від здатності розпізнавати й протидіяти гібридним загрозам ще до їх відкритої фази.

РОЗДІЛ 3. ОСОБЛИВОСТІ ТА СТРАТЕГІЇ ВІЙНИ РОСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ

Війна Російської Федерації проти України є прикладом комплексної гібридної агресії, що поєднує класичні збройні дії із нетрадиційними інструментами впливу: дезінформацією, кібертероризмом, економічним тиском, диверсійною діяльністю, а також інформаційно-психологічними операціями. Особливістю цієї війни є її асиметричність і багатовимірність, а також відсутність офіційного оголошення війни, що дозволяє Росії маніпулювати міжнародним правом і уникати відповідальності на ранніх етапах.

У сучасному міжнародному середовищі війна дедалі частіше набуває нетрадиційних форм, в яких стирається межа між миром і воєнним станом, між регулярними бойовими діями та впливами в інформаційній, економічній, політичній чи правовій площинах. Однією з таких форм є гібридна війна, яка поєднує різні типи впливу з метою досягнення стратегічної переваги без оголошення відкритої війни або з її затягуванням у «сіру зону» правового визначення.

Гібридна війна – це комплекс дій державного чи недержавного суб'єкта, спрямований на дестабілізацію супротивника через одночасне застосування військових, інформаційно-психологічних, економічних, політичних, дипломатичних і правових засобів.

Ключові риси гібридної війни:

Невизначеність і багатокомпонентність – відсутність офіційного оголошення війни, активне використання непрямих форм агресії, «зелених чоловічків», проксі-сил, фейкових референдумів.

Поєднання воєнних та невоєнних засобів – одночасне ведення бойових дій з кампаніями дезінформації, кіберопераціями, політичним тиском, правовими маніпуляціями.

Мета – підриг суверенітету та політичної стабільності супротивника, а не лише його військове знищення.

Асиметричність – агресор використовує сильні сторони у несиметричній формі, наприклад, перевагу в інформаційному просторі або енергетичну залежність противника.

Ускладнена міжнародно-правова кваліфікація – труднощі в юридичному визначенні моменту початку агресії, ідентифікації учасників конфлікту та визначенні відповідальності.

Гібридна агресія як порушення міжнародного права

Згідно зі Статутом ООН (ст. 2(4)), кожна держава зобов'язана утримуватись від застосування сили проти територіальної цілісності або політичної незалежності іншої держави. Однак у випадку гібридної війни агресор уникає прямої відповідальності, вдаючись до непрямих засобів, які підривають основи міжнародного правопорядку, але важко піддаються юридичній фіксації.

Особливо актуальним є питання кваліфікації гібридної агресії як акту агресії відповідно до Резолюції № 3314 Генеральної Асамблеї ООН (1974), де зазначено, що не лише пряме вторгнення, але й підтримка збройних груп, кампанії саботажу, кібератаки тощо можуть розглядатися як агресія.

Війна росії проти України як приклад гібридної агресії

З 2014 року росія реалізує еталонну модель гібридної війни проти України, що включає:

військову силу – анексія Криму, вторгнення на Донбас, повномасштабне вторгнення 2022 року;

інформаційно-психологічний тиск – пропаганда, дезінформація, «наратив про братні народи»;

кібератаки – атаки на державні реєстри, енергетичні системи, банківську інфраструктуру;

політико-правові інструменти – фейкові референдуми, «визнання» маріонеткових структур;

економічний тиск – енергетичний шантаж, блокада портів, торгові обмеження;

міжнародна дестабілізація – спроби вплинути на позицію інших держав, втручання у вибори, підлив єдності ЄС і НАТО.

Гібридна війна є новим типом агресії, який не замінює класичну війну, а доповнює її багатокomпонентними, скоординованими засобами впливу. Вона ставить нові виклики перед міжнародним правом, дипломатією, обороною та безпекою. У цьому контексті війна росії проти України 2014–2025 років виступає практичним прикладом гібридної стратегії у глобальному масштабі, що потребує відповідного правового, політичного та стратегічного переосмислення.

Особливості війни Росії проти України. рф застосовує:

1. Поєднання конвенційних і неконвенційних методів

- регулярні війська і важке озброєння,
- найманців, спецназ, приватні військові компанії (ПВК, зокрема «Вагнер»),
- підтримку місцевих колаборантів, диверсантів.

2. Акцент на інформаційно-психологічний вплив.

- Масштабне використання пропаганди в медіа, соцмережах і месенджерах;
- Використання «ботоферм» і фейкових новин для деморалізації українського населення;
- Формування фальшивої реальності для внутрішньої російської аудиторії.

3. Кібернетичний вимір

- Постійні кібератаки на критичну інфраструктуру України: енергосистеми, держсайти, банківську сферу;
- Поширення шкідливого ПЗ (NotPetya, HermeticWiper);
- Спотворення даних, атаки на державні сервіси (наприклад, «Дія»).

4. Енергетичний і економічний тиск

- Застосування енергетичного шантажу як інструменту зовнішньої політики;
- Знищення або блокада логістичних маршрутів, зокрема зернового експорту;
- Провокування штучної інфляції, зростання вартості пального, порушення ланцюгів постачання.

5. Геополітична мета: ревізіонізм

- Спроба відновлення контролю над територіями, які Кремль вважає зоною «історичного впливу»;
- Намір зруйнувати післявоєнну систему безпеки в Європі;
- Протиставлення себе Заходу, НАТО і ЄС.

Ключові стратегії Російської Федерації

1. Стратегія «розділяй і володарюй»

- Посилення внутрішньополітичного протистояння в Україні;
- Використання мовного, релігійного, регіонального факторів;
- Підтримка проросійських партій, ЗМІ, впливових осіб до 2022 року.

2. Стратегія керованого хаосу

- Поширення страху, паніки, дефіцитів;
- Руїнування логістичних ланцюгів та електроенергетичної системи;
- Масові обстріли цивільної інфраструктури з метою створення гуманітарної катастрофи.

3. Стратегія інформаційної окупації

- Створення альтернативної реальності через медіа та Telegram-канали;
- Фальсифікація фактів (наративи про «нацизм», «біолабораторії», «визволення Донбасу»);
- Репресії проти вільних ЗМІ на тимчасово окупованих територіях.

4. Стратегія міжнародного шантажу

- Використання газу, нафти, ядерної риторики як засобу впливу на Захід;

- Блокування Чорноморських маршрутів;
- Поширення дезінформації у світових медіа.

5. Стратегія правового заперечення

- Постійне уникання прямого визнання участі у війні;
- Використання юридичних лазівок для блокування рішень міжнародних органів;
- Заперечення юрисдикції Міжнародного кримінального суду, ООН та інших структур.

Оцінка ефективності та зміни у стратегії рф

У 2022–2025 рр. росія зіткнулася з серйозними викликами:

- провал блискавичного плану захоплення Києва;
- посилення Збройних Сил України за рахунок міжнародної допомоги;
- згуртованість українського суспільства;
- санкційний тиск Заходу.

У зв'язку з цим рф змушена адаптувати свої стратегії, зокрема:

- зробити акцент на затягуванні війни;
- спробувати підірвати єдність Заходу через ІПСО та дезінформацію;
- активно використовувати дипломатію держав-посередників (Китай, Угорщина, ПАР).

Історичні праці та аналітичні дослідження вказують на те, що війна росії проти України є стратегічно спадкоємною, а її методи – варіацією старих імперських практик. Гібридна війна – це не «нова війна», а нове обличчя старого конфлікту між Україною як нацією і росією як імперським проектом.

Висновки

На основі проведеного періодизаційного аналізу гібридної війни росії проти України у 2014–2025 роках можна сформулювати низку історичних висновків, які дають змогу глибше осмислити суть конфлікту, його тяглість,

Російська агресія не є ані спонтанною, ані ситуативною реакцією на окремі політичні події в Україні. Це історично обумовлений процес, що

вирастає з багатовікової політики заперечення української ідентичності, автономії та державності. Ще з часів Російської імперії й до сьогодні російська стратегія стосовно України ґрунтується на принципах:

- підпорядкування через контроль і «злиття» ідентичностей;
- русифікації культури та освіти;
- демонізації українського національного руху.

У сучасному форматі ці інструменти проявляються в інформаційній війні, знищенні історичної пам'яті, викривленні минулого, що свідчить про тяглість імперських механізмів у гібридному форматі.

Замість прямого підкорення територій росія впроваджує гібридну стратегію, що передбачає:

- поєднання збройної сили з інформаційно-психологічним впливом;
- правову симуляцію легітимності (референдуми, «договір про приєднання»);
- дестабілізацію через проксі-структури («ДНР», «ЛНР»);
- економічний, енергетичний та дипломатичний шантаж.

Такі інструменти дозволяють Росії уникати формального статусу агресора, проте історичні аналогії з радянськими та царськими методами чітко демонструють спадкоємність політики знищення української суб'єктності.

Періодизація гібридної війни виявила чітку поетапність дій Росії, що включає:

- формування вразливого інформаційного та соціального середовища (1991–2013);
- блискавичне захоплення територій під виглядом «захисту» (Крим, Донбас);
- замороження конфлікту з метою збереження постійного впливу (2015–2021);
- повномасштабне вторгнення з елементами гібридної атаки (2022–2023);
- глобальна інформаційна та правова боротьба (2024–2025).

Як засвідчує історичний досвід, заперечення права українців на власну історію, мову, героїв та наративи є постійним елементом зовнішньої політики Росії. У сучасній гібридній війні це проявляється у таких формах:

- просування міфу про «єдиний народ»;
- приписування України «неісторичності»;
- таврування національного руху як «нацизму» чи «екстремізму»;
- руйнування пам'яток, підміна понять у шкільних програмах окупованих територій.

Таким чином, війна проти України – це не лише за географію, а й за історичну свідомість. Відтак захист правди про історію стає складовою національної безпеки.

У межах розділу проаналізовано особливості асиметричного характеру гібридної агресії, яка реалізується Росією шляхом поєднання конвенційних і неконвенційних засобів: залучення регулярних військ і ПВК, ведення інформаційних кампаній, створення умов для внутрішньої дестабілізації в Україні, організація кібератак та маніпулювання енергетичним чинником. Значна увага приділяється тому, що РФ цілеспрямовано формує альтернативну реальність як для внутрішньої аудиторії, так і для зовнішнього світу. Пропаганда, фейкові новини, використання «ботоферм» і псевдонаративів (зокрема про «нацизм» в Україні, «визволення Донбасу» тощо) є складовими масштабної стратегії інформаційної окупації.

Ключовими стратегіями Кремля є: по-перше, тактика «розділяй і володарюй», яка реалізується через підтримку міжрегіональних ідентичностей, релігійних та мовних суперечностей, фінансування проросійських сил в Україні до 2022 року; по-друге, стратегія керованого хаосу, що полягає в інтенсифікації страху, руйнуванні інфраструктури,

енергетичній блокаді, створенні гуманітарної катастрофи; по-третє, стратегія інформаційного домінування, що реалізується через контроль над інформаційним простором на окупованих територіях та за їх межами.

Також у розділі наголошено на геополітичній меті Росії – ревізії існуючого світового порядку та відновлення сфери впливу, яку вона вважає «історичною». Війна проти України трактується не лише як агресія проти суверенної держави, а як складова глобального протистояння між демократичним Заходом і авторитарною Росією. Таким чином, конфлікт набуває рис цивілізаційного протиборства, у якому Україна виступає передовим рубежем захисту європейських цінностей та системи міжнародного права.

Висновки цього розділу підтверджують, що гібридна війна Росії проти України є не сукупністю спонтанних дій, а цілісною і скоординованою стратегією. Вона реалізується через багаторівневий підхід до підриву основ української державності, що передбачає постійне чергування фаз загострення та «перемир'я», провокування втоми суспільства, міжнародної байдужості та розмиття правових підстав для відповідальності агресора.

Узагальнюючи, варто підкреслити, що розуміння специфіки гібридної війни є необхідною умовою для формування стійкої системи національної безпеки. Окрім військових інструментів, це передбачає розбудову ефективної інформаційної політики, кіберзахисту, зміцнення стратегічних комунікацій та законодавчої бази. Лише міждисциплінарний і міжсекторальний підхід здатен забезпечити належну відповідь на виклики, які несе з собою війна нового типу – гібридна агресія, що трансформує класичні уявлення про війну, мир і безпеку в сучасному світі.

ВИСНОВКИ

Гібридну війну можна визначити як сукупність заздалегідь підготовлених і оперативно реалізованих дій військового, дипломатичного, економічного та інформаційного характеру, спрямованих на досягнення стратегічних цілей. Її основною метою є підпорядкування інтересів однієї держави іншій в умовах формального збереження політичного устрою країни-жертви.

Аналіз різних підходів дозволяє визначити гібридну війну як комплексне прагнення однієї держави підпорядкувати іншу, використовуючи політичні, економічні та інформаційні інструменти. Гібридна війна, як термін, вперше з'явився в академічних колах США і містить комбінацію різноманітних методів ведення війни, традиційних і нетрадиційних військових дій. Термін «гібридна війна» до 2014 року використовувався переважно в аналітичних текстах, але з початком російської агресії проти України його значення та застосування суттєво змінилися. Дослідники зазначають, що сучасні війни характеризуються відсутністю чітких ліній розмежування між військовими та цивільними особами, а також регулярними військами та найманцями. Це ускладнює визначення агресора і робить конфлікти більш заплутаними. Гібридна війна Росії проти України виражається у: агресії без офіційного оголошення війни; приховуванні участі; використанні «п'ятої колони»; ігноруванні міжнародних норм; політичному і економічному тиску. Гібридна війна продемонструвала вразливість західного світу до гібридних стратегій Кремля. Багато країн не змогли адекватно відповісти на російську агресію, що призвело до необхідності перегляду підходів до безпеки в Європі. Дослідження зарубіжних авторів показують, що гібридна війна є багатовимірним феноменом. Вона містить елементи партизанської боротьби, тероризму та інформаційних кампаній. Дослідники виокремлюють важливість інтеграції військових і невійськових компонентів у стратегії ведення війни. Ф. Гофман виділяє складові гібридної війни: модальність проти структури, одночасність дій, злиття різних методів ведення бойових дій, комплексність

підходів та злочинність. Це свідчить про те, що сучасні конфлікти потребують нових підходів до їх аналізу. Дослідники закликають до переосмислення усталених рамок для адекватного аналізу сучасних конфліктів. Аналіз повинен містити військову складову та інформаційні технології, які використовуються для маніпуляції суспільною свідомістю. Гібридна війна Росії проти України потребує різнопланового та комплексного підходу до його аналізу.

Гібридна війна російської федерації проти України в 2014–2025 роках стала безпрецедентним за масштабами та тривалістю конфліктом, який продемонстрував зміну форм і методів сучасної агресії. Це війна нового типу, в якій бойові дії не є єдиною або навіть головною формою впливу. Вона поєднує класичне застосування сили з прихованими, непрямими, багаторівневими інструментами тиску – інформаційним, політичним, економічним, кібернетичним і правовим. У ході цієї роботи було доведено, що росія реалізувала комплексну та етапну стратегію гібридної агресії, яка ґрунтується на поєднанні традиційного мілітаризму з новітніми засобами впливу, спрямованими на знищення суверенітету та дестабілізацію політичної системи України.

Гібридна війна, як показує аналіз, є навмисно створеною формою конфлікту, де ключовою метою є руйнування державності супротивника без формального початку війни. Саме таким чином розгорталися події в Криму у 2014 році, де за кілька тижнів, за допомогою «зелених чоловічків», медійної дезінформації та фейкової «волі народу», відбулася спроба легалізації грубого порушення міжнародного права. Така ж тактика застосовувалась і на Донбасі, де росія створила, озброїла й координувала діяльність псевдодержавних утворень, маскуючи власну участь за вигаданими «внутрішніми» конфліктами.

Окрему увагу в роботі приділено правовій кваліфікації дій росії. Згідно зі Статутом ООН, Римським статутом МКС, Женевськими конвенціями та іншими міжнародно-правовими актами, дії рф можна кваліфікувати як акт агресії, а окремі дії – як воєнні злочини та злочини проти людяності. Знищення

цивільної інфраструктури, систематичні обстріли житлових кварталів, депортація дітей, катування військовополонених, насильницькі зникнення та розстріли мирного населення – усе це має бути предметом розгляду міжнародних судових інституцій. Особливої складності додає те, що гібридна війна уникає чіткого визначення за наявною правовою термінологією, що ускладнює притягнення держави-агресора до відповідальності.

Дослідження також виявило, що інформаційно-психологічна війна є центральною складовою гібридної стратегії. росія використовує медіа, соціальні мережі, пропагандистські платформи для підризу національної єдності, дискредитації керівництва України, створення паніки серед населення, впливу на громадську думку інших держав. Інформаційна агресія не обмежується територією України – вона спрямована на дестабілізацію західних демократій, посилення розколів у ЄС і НАТО, втручання у вибори, формування антиукраїнських наративів.

Не менш важливою складовою гібридної війни є кібероперації, які застосовуються проти державних органів, енергетичних систем, банків, медіа та військової інфраструктури України. У роботі розглянуто низку прикладів (BlackEnergy, NotPetya, атаки на Дію), які свідчать про державну координацію та стратегічний характер кіберагресії.

Водночас Україна в умовах тривалого гібридного конфлікту змогла продемонструвати ефективну багаторівневу модель спротиву, яка охоплює:

- розвиток системи стратегічних комунікацій;
- реформу сектору безпеки та оборони;
- активне використання міжнародних правових механізмів (позови до МКС, Міжнародного суду ООН, ЄСПЛ);
- впровадження доктрини інформаційної стійкості;
- міжнародну мобілізацію підтримки шляхом дипломатичної коаліції проти агресора.

Україна вперше в новітній історії змогла вибудувати модель ефективного спротиву

Після 2014 року Україна:

- сформувала боєздатну армію та добровольчий рух;
- провела реформи у сфері оборони, децентралізації, медіаполітики;
- розпочала активну юридичну боротьбу з РФ на міжнародному рівні;
- побудувала міжнародну коаліцію підтримки.

Це свідчить, що вперше за кілька століть українська держава має інституційну, військову й моральну спроможність протистояти імперській агресії, не лише захищаючись, а й формуючи глобальний порядок денний.

Історичне значення цієї війни полягає також у тому, що:

- вона демонструє межі ефективності міжнародних механізмів реагування;
- викриває вразливість міжнародного права перед новими формами агресії;
- ставить під сумнів дієвість існуючої архітектури колективної безпеки.

Справедливе реагування на агресію проти України має стати історичним прецедентом, що змінить підходи до класифікації агресії у XXI столітті.

Гібридна війна Росії проти України є кульмінацією історичного протистояння між авторитарною імперською традицією та демократичною європейською перспективою. Вона одночасно:

- завершує епоху пострадянського перехідного періоду;
- виявляє глибину цивілізаційного розлому між Україною та Росією;
- ставить нові завдання перед істориками, правниками, політиками у сфері формування історичної пам'яті, зміцнення національної ідентичності та протидії сучасним формам агресії.

Україна, попри великі жертви, стала ключовим гравцем у формуванні нової європейської безпекової парадигми, і цей факт матиме історичне значення ще багато десятиліть потому.

Висновком дослідження є усвідомлення того, що гібридна війна РФ проти України є викликом не лише українській державності, а й міжнародному

правопорядку в цілому. Вона вимагає оновлення підходів до кваліфікації агресії, розробки механізмів притягнення до відповідальності за нові форми міжнародних злочинів та переосмислення архітектури колективної безпеки у XXI столітті.

Україна в цій війні є не лише жертвою агресії, а й суб'єктом трансформації глобальної безпекової системи. Її досвід є важливим не лише для історії, але й для майбутнього: саме на прикладі боротьби України проти гібридної агресії можуть бути сформовані нові міжнародно-правові інструменти, політичні механізми захисту та системи колективної відповідальності.

Таким чином, гібридна війна росії проти України є ключовим викликом епохи, який засвідчив необхідність перезавантаження підходів до безпеки, міжнародного права, інформаційної політики та міждержавної солідарності. Її аналіз має не лише наукове, а й стратегічне значення – для майбутнього України, Європи та світової спільноти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Незалежність - це найперше мова - Режим доступу: <https://galychyna.if.ua/article/nezalezhnist-tse-naypershe-mova-tomu-viynu-protiukrayinskogo-slova-moskva-vede-vzhe-ponad-350-rokiv/>.
2. «Активні заходи» СРСР проти США: пролог до гібридної війни : аналіт. доп. / Д. В. Дубов [та ін.]; Нац. ін-т стратег. дослідж. Київ : Фенікс, 2017. 88 с.
3. Березовець Т. Анексія: острів Крим. Хроніки «гібридної війни» / Тарас Березовець. 2-ге вид. Київ: Брані Стар Паблішинг, 2016. 391 с.
4. Брехуненко В. Війна за свідомість. Російські міфи про Україну та її минуле / Віктор Брехуненко. Київ : Брехуненко Н. А., 2017. 280 с.
5. Головченко В. Гібридна війна Росії проти України: історико-політичне дослідження / В. Головченко, М. Дорошко. Київ : Ніка-Центр, 2016. 184 с.
6. Расек В. Wojna hybrydowa na Ukrainie. Warszawa. 2018. 248 s Литвиненко О. *Інформаційна війна та інформаційна безпека*. Київ: НІСД, 2016. 276 с.
7. Гетьманчук М. «Гібридна війна» Росії проти України: інформаційний аспект. URL: <http://www.asv.gov.ua> Досвід і концепції ведення інформаційної боротьби у провідних країнах світу / Г. В. Пєвцов, А. М. Гордієнко, С. В. Залкін, С. О. Сідченко, К. І. Хударковський // Наука і техніка Повітряних Сил Збройних Сил України. 2015. № 1. С. 12-16.
8. Чекаленко Л. Про поняття «гібридна війна». Віче. 2015. № 5. С. 41–42. URL: <http://www.irbis-nbuv.gov.ua>
9. Комарчук О. Загальна характеристика рис гібридної війни / О. Комарчук // Наук. вісн. Східноєвроп. нац. ун-ту ім. Лесі Українки. 2016. № 11. С. 45-51.
10. Коцур В. Національні меншини як інструмент «гібридної» політики Російської Федерації / Віталій Коцур // Сучасні проблеми політичної

- системи України : зб. наук. пр. за матеріалами Всеукр. наук.-практ. конф., 4-5 лют. 2016, Переяслав-Хмельницький : Домбровська Я. М., 2016. С. 106-117.
11. Левченко О. В. Еволюція гібридної війни Російської Федерації проти України / О. В. Левченко // Наука і оборона. 2017. №2. С. 11-16.
 12. Кравченко Н. Інформаційна складова як ключовий аспект гібридної війни. *Acta de Historia & Politica : Saeculum XXI*. 2022. Т. IV. С. 106-118
 13. Ткаченко, В. М. «Путінізм»: шовінізм пострадянського реваншу / В. М. Ткаченко. – Київ : Знання України, 2015. – 119 с.
 14. Магда Є. Гібридна війна: вижити і перемогти / Євген Магда. Харків : Віват, 2015. 302 с.
 15. Міжнародна інформація: терміни і коментарі: навч. посіб. / Є. А. Макаренко, М. М. Рижков, О. П. Кучмій, О. М. Фролова : Київ, нац. ун-т ім. Т. Шевченка. [2-ге вид., допов. та переробл.]. Київ : Центр вільної преси, 2016. Розд. 4 : Міжнародна інформаційна безпека. С. 259-349.
 16. Парахонський Б.О. Зовнішня політика України в умовах кризи міжнародного безпекового середовища : аналіт. доп. / Б.О. Парахонський, Г.М. Яворська. К. : НІСД, 2015. 100 с.
 17. Лисецький Ю., Старовойтенко О., Семенюк Ю., Павленко Д. Гібридні війни. Компоненти та особливості. // Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського. Серія: Публічне управління та адміністрування. – Том 32 (71). – № 5. – 2021. – С. 63-71.
 18. Рущенко І. П. Підривні соціальні технології у структурі гібридної війни. *Право і безпека*. 2015. № 2. URL: <http://oaji.net/articles>
 19. Рущенко І. П., Рущенко Ю. І. Гібридна агресія та громадянський спротив у Харкові 2014 р.: уроки першої фази російсько-української війни. *Український соціум*. 2016. № 3. С. 88-99

20. Кравченко В. Ю. Теорія «гібридної війни»: український вимір. Вісник Дніпропетровського університету. Сер. Політологія. 2015. № 2. URL: <http://repo.dma.dp.ua>
21. Гетьманчук М. «Гібридна війна» Росії проти України: інформаційний аспект. URL: <http://www.asv.gov.ua>.
22. Nemeth W. J. Future War and Chechnya: A Case for Hybrid War. Monterey Naval Postgraduate School thesis, 2002, p. 74. URL: http://calhoun.nps.edu/bitstream/handle/10945/5865/02Jun_Nemeth.pdf
23. Galeotti M. «Hybrid War» and «Little Green Men»: How It Works, and How It Doesn't. Written by Mark Galeotti. URL: <https://www.e-ir.info/pdf/55375>
24. Hybrid war – hybrid response? NATO Review, 01.07.2014, URL: <https://www.nato.int/docu/review/2014/Russia-Ukraine-Nato-crisis/Russia-Ukraine-crisis-war/EN/index.htm>
25. Hoffman, Conflict in the 21st Century The Rise of Hybrid Wars . Author(s): F. HOFFMAN, Frank Hoffman, F. Hoffman. Publication date: 2007. URL: https://www.potomac institute.org/images/stories/publications/potomac_hybridwar_0108.pdf
26. Hoffman F. G. Future Threats and Strategic Thinking. Hoffman F. G. // Infinity Journal, No Fall 2011. URL: <https://www.militarystrategymagazine.com/article/future-threats-and-strategic-thinking/>
27. Nemeth W. J. Future War and Chechnya: A Case for Hybrid War. Monterey Naval Postgraduate School thesis, 2002, p. 74. URL: [http://calhoun.nps.edu/bitstream/handle/10945/5865/02Jun_Nemeth .pdf](http://calhoun.nps.edu/bitstream/handle/10945/5865/02Jun_Nemeth.pdf)
28. Смолій В., Якубова Л. Історичний контекст формування проекту русский мир та практика його реалізації в Криму й на Донбасі. К., 2018. 144 с InformNapalm.org — OSINT-розслідування про участь військових РФ у війні.

29. Hoffman, Conflict in the 21st Century The Rise of Hybrid Wars . Author(s): F. HOFFMAN, Frank Hoffman, F. Hoffman. Publication date: 2007. URL: https://www.potomac institute.org/images/stories/publications/potomac_hybridwar_0108.pdf
30. The Hague Convention (III) Relative to the Opening of Hostilities (18 October 1907). The Avalon Project, Yale Law School. URL: https://avalon.law.yale.edu/20th_century/hague03.asp
31. Van Herpen, Marcel H. Putin's Wars: The Rise of Russia's New Imperialism. 2nd ed. Lanham: Rowman & Littlefield, 2015. URL: https://www.academia.edu/72188172/Putins_Wars_The_Rise_of_Russias_New_Imperialism
32. United Nations General Assembly. (1974). Resolution 3314 (XXIX): Definition of Aggression. URL: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/739/16/img/NR073916.pdf>